

2. Pashkovsjkyj Je. *Bezodnja: Romany* [Abyss: Romans]. Lviv, 2005, 268 p. (in Ukrainian).
3. Pashkovsjkyj Je. "...tut tobi zapovidano buty pysjmennykom": rozmova z cjoghorychnym laureatom Shevchenkivskojji premiji ["... here you are commanded to be a writer": a conversation with this year's winner of the Shevchenko Prize]. In: *Gholos Ukrajiny*, 2001, 14 berez. (in Ukrainian).
4. *Pryvatna kolekcija: Vybrana ukrajinsjka proza ta esejistyka kincja XX stolittja* [Private collection: Selected Ukrainian prose and essays at the end of the twentieth century]. Lviv, 2002, 628 p. (in Ukrainian).
5. Shevchuk V. Chy zh bude vorottja dodomu?: (Pro tvory ukrajinsjkogho prozajika Je. Pashkovsjkogho) [Will return home?: (About the works of Ukrainian prose writer E. Pashkovsky)]. In: *Dnipro*. 1989, no. 9, pp. 5–7 (in Ukrainian).
6. Jastrubecjka Gh. *Dynamika ukrajinsjkogho literaturnogho ekspresionizmu* [Dynamics of Ukrainian literary expressionism]. Lutsk, 2013, 380 p. (in Ukrainian).

Viktoriiia Siruk. E. Pashkovsky's Prose: Expressionist Means in Creating a Character. The article deals with the expressionist means in the creation of the character on the example of E. Pashkovsky's prose, in particular the novel "The Feast". Their aesthetic and artistic significance is clarified as means of "truthfulness and persuasiveness" which, according to the writer himself, strengthen the emotional impact on the reader. With the help of a stylistic "stream of consciousness", fragments-dreams, visions that have a mystical meaning, folklore inclusions, "an obligatory threshold of irreversibility", E. Pashkovsky changes the view on the man. Fragments reveal the deep motives of the actions of characters, their psychological states, internal tension, diversify the form of statement. Thanks to this, Pashkovsky's texts are perceived not as a disorderly stream of consciousness, but as a logical representation of the narration.

Key words: expressionism, novel, fragment, character, narration, stream of consciousness.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2017 р.

УДК 821.161.2'05–3.09 Стефаник: 801.65

Вікторія Соколова
ORCID ID: 0000-0002-3682-9406

Ритмомелодика як вияв експресіонізму (вірші у прозі Василя Стефаника)

У статті через аналіз ритмомелодики доведено експресіоністичний характер віршів у прозі В. Стефаника. Індикатором експресіоністської авторської настанови вважаємо внутрішню конфліктність, контраст, які виявляються на різних рівнях поезики. Наголошується контрастність ритміко-інтонаційного

членування внаслідок спорадичної появи метрично організованих фрагментів (аналогів силабо-тонічної метрики, елементів дольника й акцентного вірша) на тлі прозового висловлювання. Як засоби ритмізації мовлення розглянуто рефрени, анафори, аналогічні синтаксичні конструкції, алітерації, асонанси, внутрішні рими.

Ключові слова: експресіонізм, вірш у прозі, ритміка, метрика, інтонація, контраст, градація, В. Стефаник.

Василь Стефаник – яскравий представник українського експресіонізму. У своїй творчості, зокрема в новелістиці, письменник виражає передовсім своє ставлення до того, що він зображує, ставлення глибоко особистісне, емоційне, суб'єктивне, пристрасне. Г. Яструбецька визначає експресіонізм як самостійний стиль «з притаганими йому ознаками катастрофізму, динамічності, трагічного напруження, сили почуття, апеляцій до теми смерті з обов'язковим її архетипом, експресіоністичною стилістикою, гротесково-гіперболічною образністю, надвисанням до духовного ідеалу» [14, с. 87]. Відчуття дисгармонійності, перенапруження, гострого конфлікту, властиве експресіонізму, знаходить вираження не тільки в новелістиці, а й у поезіях у прозі В. Стефаника.

До жанру поезії в прозі В. Стефаник звертається на початку своєї творчої біографії. Появу цієї форми в його творчості дослідники пов'язують із впливом французьких поетів, зокрема Ш. Бодлера, П. Верлена, А. Рембо. Також є думка, що на вираження своїх творчих потуг саме в цьому жанрі митця надихнула творчість С. Пшибишевського. Український письменник пильно стежив за розвитком західноєвропейської літератури, реагував на новітні літературні явища, що засвідчує його епістолярій. Ц. Тодоров, характеризуючи дуальність у віршах у прозі Ш. Бодлера, називає три визначальні фігури: неправдоподібність, амбівалентність, антитеза [11, с. 60–61], ознаки, суголосні з естетикою не тільки символізму, а й експресіонізму. Ці ознаки виявляються й у творчості В. Стефаника. Невід'ємними рисами його поезій у прозі стали глибока внутрішня напруга, гостра емоційність, внутрішня конфліктність, яка знайшла відображення в тематиці, у структурно-композиційному аспекті, засобах художнього вираження, ритмомелодійній організації.

Про експресіоністичний характер творчості В. Стефаника писали О. Черненко, М. Коцюбинська, Р. Мовчан, А. Островська, Л. Петрен-

ко, Г. Софійчук, М. Ткачук, М. Токарник, С. Ямборко, Г. Яструбецька та інші. Ці дослідники визначають експресіонізм як домінуючу стильову ознаку творчості В. Стефаника загалом і новелістики зокрема. Проте існують й інші погляди на проблему творчого методу письменника, коли дослідники наголошують на реалістичності, предметності його письма, імпресіоністичну манеру. С. Хороб вважає, що «треба говорити про своєрідність художнього мислення Василя Стефаника, синтез у ньому таких типів авторської естетичної свідомості, як символізм, імпресіонізм та експресіонізм» [12, с. 414]. Компромісну позицію демонструє М. Теплинський, який, аналізуючи книгу О. Черненко «Експресіонізм у творчості Василя Стефаника», говорить про синтез різних напрямів і стилів у творчому доробку письменника та пропонує для позначення його своєрідності термін «стефанкізм» [1, с. 44]. Проте йдеться не про формальну належність до певних літературних напрямів, які вже були або тільки формувалися, а про внутрішню психологічну спрямованість, яка реалізується у творчості. Цілковито слушна позиція Г. Яструбецької, яка стосовно В. Стефаника має на увазі «експресіоністський тип свідомості, який міг існувати й існував в рудиментарному стані, очікуючи на свій першопоштовх» [14, с. 88]. Г. Яструбецька відзначає таку парадоксальну особливість творчості В. Стефаника, як випередження у творчій практиці тих стильових ознак, які пізніше були теоретично оформлені в німецькому мистецтві як ознаки експресіонізму [14, с. 87–88]. Дослідниця переконана, що «В. Стефанік не може бути зарахованим до тих, хто орієнтувався на експресіоністичну Європу вже тому, що був нею сам» [14, с. 89].

Одна з головних вад традиційних інтерпретацій, на думку О. Черненко, полягає в тому, що вони не розглядають творчість В. Стефаника в контексті літературно-мистецької атмосфери сучасної йому доби. «Стефанік був емоційно глибоко зв'язаним з українським селом, з якого вийшов, – зазначає канадська дослідниця, – але водночас його світогляд був співзвучний з тим світоглядом, що оволодів Європою на переломі століть» [13, с. 48–49]. У виборі тем для своїх творів письменник орієнтувався на реалії сучасного життя, але в їх художньому втіленні виявляв себе яскравим експресіоністом.

Експресіонізм В. Стефаника не менш яскраво, як у новелістиці, виявився в його поезіях у прозі. Жанрову природу поезій у прозі

досліджували О. Бігун, О. Білецький, І. Денисюк, Ю. Кузнєцов, Ю. Орлицький, С. Павличко, А. Підпалій, Ц. Тодоров, Т. Чепурняк, Н. Шумило та ін.

Добірку поезій у прозі в творчому доробку В. Стефаника розглядали у своїх дослідженнях С. Микуш, О. Пилип'юк, С. Крижанівський, Н. Мафтин, Р. Піхманець, С. Луцак, Н. Тишківська. Текстологічним дослідженням поезій у прозі В. Стефаника присвячені роботи В. Варчук. В. Єрмак у дисертації та монографії розглянула твори В. Стефаника, які самим автором були кваліфіковані як поезії в прозі, встановила повний корпус цих творів, визначила їх остаточну авторську редакцію, уточнила датування й інші текстологічні параметри, проаналізувала історію видань поезій у прозі. Окремі аспекти змісту та форми поезій у прозі В. Стефаника проаналізували В. Блідченко-Найко, М. Зушман, О. Кульбабська, С. Хороб, Н. Яцків та ін. Докладний аналіз віршів у прозі В. Стефаника здійснила О. Казанова в дисертації «Новелістика В. Стефаника і родо-жанрові особливості української малої прози кінця ХІХ – початку ХХ століття» [4]. Проте деякі особливості ритмомелодійної організації поезій у прозі В. Стефаника, що визначають його належність до експресіонізму, потребують подальшого дослідження.

Мета статті – схарактеризувати ритмомелодику та її чинники в поезіях у прозі В. Стефаника як вияв експресіонізму. Індикатором експресіоністської авторської настанови вважаємо внутрішню конфліктність, контраст, які виявляються на різних рівнях поетики. Одне із завдань – дослідити художню функцію метрично організованих фрагментів на тлі прозового мовлення та різних типів повторів.

Конфліктність закладена в самому терміні, який визначає жанр творів В. Стефаника й має оксиморонне значення. Поезія в прозі – помежовий жанр, який поєднує ознаки і лірики, і прози, але й досі полемічна проблема кореляції ліричного та епічного родових первнів у художній структурі поезії в прозі. Існує ціла низка понять, так чи інакше пов'язаних із цим терміном: прозовірш, метрична/метризована проза, ритмічна/ритмізована проза, строфічна проза, версейна проза (версе), римована проза, лірична проза та ін. Повторюється звична в літературознавстві ситуація, коли термінів значно більше, ніж явищ, які вони позначають. Але ця ситуація спонукає до більш докладного розгляду родових ознак, зокрема ритмомелодійних чинників у віршах в прозі на конкретному матеріалі, а саме у творчості В. Стефаника.

Розмаїття жанрових визначень характерне й для літературознавчої рецепції поезій у прозі В. Стефаніка. Сам автор, для цілої творчості якого характерна лаконічність, максимальна стислість і виразність вияву змісту, у листах називає свої твори «маленькими образочками». Дослідники паралельно вживають терміни, у кожному з яких акцентовано на одній із родових ознак – «прозова мініатюра», «оповідка», «сюжетний шкіц», «лірична мініатюра». Уживається також термін «прозово-поетична» мініатюра, який урівноважує ознаки різних родів і може вважатися аналогом до загальноприйнятого «поезія в прозі».

В українській модерній літературі поезія в прозі розвивалася досить активно. С. Павличко стверджує: «У тому, що на зламі століть в українській літературі з'явилася поезія в прозі, не було нічого надзвичайного. Данину цій формі віддали буквально всі: від Лесі Українки та Ольги Кобилянської до Стефаніка й Черемшини» [8, с. 124]. М. Зушман, досліджуючи поезію в прозі в жанрово-стильовій проекції малої прози Б. Лепкого та його сучасників, таких як М. Яцків, Марко Черемшина, О. Кобилянська, зазначає: «Вочевидь, саме поезія в прозі найбільш адекватно відповідала потребам згаданих прозаїків при художньо-стильовому вирішенні образно-сюжетної парадигми того чи іншого твору з позицій і завдань модерної естетики» [2, с. 106]. Орієнтація на модерну естетику була мотиваційною основою звернення до поезії в прозі. Іншу причину звернення до цієї форми називає О. Кобилянська: «Всі дрібні поезії в прозі – це “каплі моєї крові”. Повставали з хвилин, де я чула себе понижуваною, скривдженою, несправедливо осуджуваною, одним словом... я плакала поезіями в прозі» [5, с. 216]. Свідчення про тяжкі душевні переживання, що спричинили звернення В. Стефаніка до форми поезії в прозі, зафіксовані в його листах до найближчих людей – О. Гаморак та подружжя Морачевських. Зміст цих творів виявляє глибокі болісні почуття хворого розпукою серця, виражені з оголеною експресивністю. Емоційними маркерами змісту Стефанікових поезій у прозі є образи муки, болю, ридання, смерті, чорної хмари, крові, закутої душі тощо, тобто експресіоністична природа образності не викликає сумніву. Але вона увиразнюється та посилюється ритмомелодійними чинниками. «У ритміці, її специфіці та силі (мірі/надміру інтенсивності) – зерно експресіонізму», – стверджує Г. Яструбецька [14, с. 97].

Дослідники вже звертали увагу на особливості ритміко-інтонаційної організації поезій у прозі В. Стефаника, наголошуючи ті її особливості, які можна визначити як експресіоністичні. «Узагальнено можна визначити, що неспокійна, зболена, трагічна ритмомелодика поезій у прозі В. Стефаника спричиняється насамперед зміною ритму читання: роздумлива плавність, що створюється переліком однотипних конструкцій (однорідних членів, односкладних речень, однотипних частин складного безсполучникового речення) змінюється питальними, окличними реченнями, реченнями із звертаннями, вигуками, неповними реченнями, парцелятами, яким властивий ритм великого драматичного напруження. Це й створює схвильовану, надривно-тривожну картину поетичної прози В. Стефаника» [1, с. 79]. О. Казанова, ретельно дослідивши вірші у прозі В. Стефаника, формулює низку висновків, у яких визначає й художню функцію ритмомелодійних чинників. Зокрема дослідниця звертає увагу на наскрізні повтори на різних рівнях інтонаційної організації (рефрени, анафори, евфонічні засоби), засоби поетичної градації, антитези, тропеїчні форм мовлення, акцентування однорідних членів речення внаслідок ритмічних переносів. Також доведено, що наростання експресивності висловлювань та ритмічність оповіді досягається строфічним упорядкуванням текстових елементів, що за своєю структурою та функціями наближається до віршованих строф.

На підтвердження таких висновків розглянемо й інші аспекти ритмомелодійної організації поезій у прозі В. Стефаника. Насамперед ідеться про наявність у прозовому тексті таких елементів ритмічної організації, які властиві віршованому текстові, зокрема спорадичних метричних схем. Метром у прозі Ю. Орлицький називає фрагмент тексту, що можна трактувати як аналог силабо-тонічного віршового рядка чи групи рядків [7, с. 48], і пропонує мінімальний обсяг такого фрагменту: три стопи трискладового метра і чотири стопи двоскладового. Як виняток, в оточенні значної кількості метричних фрагментів одного розміру, до метра в прозі можна зараховувати і фрагменти меншої, ніж еталонна, довжини. Якщо одночасно використовуються обидва типи метрів, можна говорити про поліметричну метризацію.

У творах В. Стефаника фіксуємо наявність фрагментів двоскладових метрів (різностопових ямбічних, найбільший фрагмент складається з 9-стопового ямбу, хореїчних), суттєво більшою мірою – трискладових (наявні всі – найбільше – амфібрахій). П'ятистоповий

амфібрахій формує виразний ритм і слугує інтонаційним сигналом об'єднання чи розчленування, зіставлення різних етапів розгортання сюжету: «Шепчи до людей як ярочок до берега свого» [10, с. 23]; «Пустило лучі по широких рівнинах далеких» [10, с. 28].

Фраза може розбиватися на метрично впорядковані невеликі фрагменти, ще й увиразнені інтонаційно появою внутрішньої рими: «всі зорі з неба / стягну до тебе» (Я2 з нарощенням) [10, с. 26]. Частини тексту можуть бути різними за обсягом і різноякісними метрично: «Там скований шелест листків придорожніх, (Ам4) / що шептали, (Ан1) / аби вівці мої їх не переступили, (Ан4) / аби в шкоду не забігали» (Х4) [10, с. 25]. Така побудова сприяє виділенню певних вузлових моментів і фіксації уваги на них.

У багатьох моментах дотримання метричної форми характерне для початку семантико-інтонаційного фрагменту, але потім простежується ритмічний збій, викликаний переходом на іншу метричну форму, або прозову мову. Яскравим прикладом такої ритмомелодійної організації слугує початок поезії «Раненько чесала волосся». Перший відтинок демонструє використання амфібрахія («Раненько чесала волосся»), другий починається з анапеста з наступним ритмічним перебоєм («Крізь вікно протискалися промені осінні»), далі знову амфібрахій і перебіїв («Сповзали з волосся, як срібні, тоненькі ниточки з золотої брилі»). Подібні приклади знаходимо й в інших творах. Поезія «Ользі присвячую» структурується не тільки за рахунок семантико-синтаксичних й анафоричних повторів, а й завдяки тим ритмічним сигналам, які забезпечуються таким прочитанням займенників «моє», «мені» (—' U), де перевага надається інтонації: «І чого ти, серце моє, квилуш мені в грудях». Вірш «Амбіції» починається зі сполучення ямба й анапеста, далі виникає вже цитований фрагмент п'ятистопового амфібрахія, передостаннє речення розпочинається чотиристоповим анапестом із наступним ритмічним перебоєм.

Ритмічна інерція, викликана звучанням почутку фрази, раптово руйнується, виникає ефект нездійсненого ритмічного очікування, тим самим акцентовано увагу на наступній частині.

Окрім аналогів силабо-тонічної метрики, В. Стефаник використовує елементи дольника й акцентного вірша. У поезії «Городчик до Бога ридає» простежуємо поєднання фрагментів, організованих на основі амфібрахію та дольника.

«Конструктивним елементом ритмо-інтонаційної організації висловлювань стає поетика паузації», – зазначає О. Казанова [4, с. 43]. Дослідниця стверджує, що нагнітання емоційного напруження, переживань ліричного суб'єкта відбувається саме через короткі паузи, позначені в тексті переважно трикрапкою. Структурною симетричністю відзначається поезія «Ользі присвячую», що складається з трьох дворядкових інтонаційних фрагментів-строф, які звучать рефреном, і двох п'ятирядкових між ними. Рефрени передають динаміку внутрішніх почуттів і сприяють більшій виразності мовлення, вони складаються з двох риторичних запитань: «*І чого ти, серце моє, гріху багато в собі маєш? І чому ти, серце моє, не пукнеш?*» [10, с. 24]. Смысловий ефект посилюється тим, що повтори не абсолютні, дії та стани серця різні, це руйнує певну змістову й ритмічну інерцію та сприяє конденсації сенсу. В естетиці символізму різнорівневі повтори слугують засобом забезпечення гармонійної, наспівної інтонації, але у творах В. Стефаніка вони створюють інший художній ефект. Висхідна інтонація риторичних фігур, чітке акцентоване паузування, градаційне нанизування структурних елементів створює напружену, рвану, дисгармонійну експресивну інтонацію.

Задля утворення ритмічного ладу тексту «Чарівник» речення розбивається на декілька абзаців – аналогів строфічного поділу, неоднорідних за своєю структурою. Нагнітання емоційного напруження, переживань ліричного суб'єкта відбувається саме через короткі паузи, позначені в тексті переважно трикрапкою. Експресіоністська природа віршів у прозі виявляється насамперед у членуванні текстів на різні, найчастіше неспівмірні фрагменти. Фрагментарність, виокремлена графічно й інтонаційно, характерна для таких творів, як «Чарівник», «У воздухах плавають ліси», «Городчик до Бога ридає». У першому обсяг фрагментів мінімальний, більшість із них – риторичні фігури, надзвичайно інтонаційно виразні й акцентовані.

Дослідники говорять про циклічність поезій у прозі. Твори В. Стефаніка цього жанру теж складають своєрідний цикл, який розпочинається декларацією власного розуміння природи творчості та її призначення. У творі наголошена ідея жертвності, повної віддачі себе бесіді-творчості.

Подвійною рисою циклу можна вважати твори «Вечір» і «Старий жебрак стоїть», які пропонують розглядати разом. Підстава –

спільна тематика, наявність інтертекстуальних та інтермедіальних апеляцій до мистецтва середньвіччя, деякі образи та ідеї, які повторюються, зокрема ідея спливання води в структурі порівняння:

«Одіж її спливає по камінні, як брудна струя води»;

«Плач спливає по сходах камінних надвір» («Вечір») [10, с. 28];

«... лишень збите сиве волосся пасмами падає в долину, як вода» («Старий жебрак стоїть») [10, с. 28].

Ідейне навантаження двох творів контрасне, у першому звучить ідея байдужості до людських страждань, у другому їй протиставляється душевна щедрість мужички. Обидва твори представляють ритмізовану прозу, або поліритмічні композиції, у яких ритмомелодика складно та своєрідно співвідноситься зі змістом.

У I частині вірша «Вечір» фіксується статична картина, візуальне зображення, надзвичайно виразне. Воно придатне до кінематографічного втілення за різними планами. Дуже легко уявити собі цю розкадровку.

У II частині – перевага звукових образів. Починається словом «чуємо» й надалі образний ряд спрямований на слухове сприйняття. Звуковий ефект посилюється синтаксичним, лексичними, фонічними повторами. Ключове слово-образ – «плач», воно й похідні від нього повторюються шість разів, виокремлюються за допомогою алітерації, що не дуже характерно для В. Стефаніка: *«плачуть плачем дитинячим»*.

Вірш «Старий жебрак стоїть» за ритміко-інтонаційною структурою можна поділити на п'ять частин. Ритм двічі пришвидшується і двічі уповільнюється. Перше пришвидшення, динамізм інтонації забезпечується чіткою метричною схемою. Перший інтонаційний фрагмент будується на основі 9-стопного ямба з пірихіями, другий – як 6-стопний ямб. Друге посилення динамізму відбувається завдяки більш дрібному та чіткому ритмічному фразовому членуванню.

Для поезії в прозі було важливим створення драматичного напруження, настроєвої тональності, емоційності чи експресії, тому ритмомелодика цього жанру – важливий елемент усієї художньої структури. Драматичне напруження передається не тільки через монологічне, а й діалогічне висловлювання, тому можна говорити про драматизацію в значенні наближення до драматичного роду літератури. Твори В. Стефаніка «Городчик до бога ридає», «Вночі», «Раненько чесала волосся» поєднують ознаки не тільки епосу та

лірики, а й драми. У монологічних творах ознаками драматизації є наявність адресата висловлювання, вживання займенника «ти», звертань, дієслів наказового способу. Поезія в прозі «Вночі» структурується на основі фіксації реакцій японської рожі й листа кактуса на репліки п'яťох голосів. Цей твір демонструє майстерність автора у використанні числених і різноманітних повторів, від алітерації («*всі пасма ясні висную*»), анафор та епіфор, до повторів аналогічних синтаксичних конструкцій, наприклад: «*Голосом своїм – перлами тебе обциплю, зором своїм – вогнем тебе скупаю, очима своїми – чорними стрілами тебе напою*». Градаційне нанизування однотипних семантико-інтонаційних відтінків, притаманне цьому текстові, дослідники зазвичай трактують як реалізацію народно-пісенної традиції, проте, зважаючи на змістове нагнітання трагічного пафосу, емоційна концентрація якого досягається в передостанній фразі («*А вже цвіт поплив, а лист ще дужче на воду схилився*»), вважаємо таку побудову виразом експресіонізму. Певний ритмічний акцент викликає використання спорадичної рими: «*Перлами чорні птахи загулю, вогнем їх спалю, стрілами чорними пострілю*», «*всі зорі з неба стягну до тебе*», «*голосом зазву і очима погляну – та раєм тобі стану*», «*Нива ся вклонить, ручай у ноги впаде. Чорна хмара пропаде*» [10, с. 26]. Використання таких засобів стає засобом матеріалізації напружених, динамічних, імпульсивних психічних переживань.

Висновки. Експресіоністичний характер віршів у прозі В. Стефаніка знаходить свій вияв у ритмомелодиці. У кореляції ліричного й епічного родових первнів у художній структурі віршів у прозі визначаємо як домінантну ритміко-інтонаційну організацію, яка забезпечує перевагу ліричного складника. Індикатором експресіоністської авторської настанови вважаємо внутрішню конфліктність, контраст, які виявляються на різних рівнях поетики.

Передовсім контрастність ритміко-інтонаційного членування відбувається внаслідок спорадичної появи метрично організованих фрагментів (аналогів силабо-тонічної метрики, елементів дольника й акцентного вірша) на тлі прозового висловлювання. Контраст, ритмічний перебіг, руйнування ритмічної інерції відбувається накож завдяки поділу тексту на графічно оформлені частини, які можна визначити як строфічні. Як засоби ритмізації мовлення розглядаємо рефрени, анафори, аналогічні синтаксичні конструкції, алітерації, асонанси, внутрішні рими.

Ознакою експресіонізму віршів у прозі В. Стефаника постає конденсація та потужність емоційного виразу, що знаходить вияв у напруженій, динамічній, дисгармонійній, надривно-тривожній інтонації, створеній завдяки активному використанню риторичних фігур, чіткому акцентованому паузуванню, градаційному нанизуванню структурних елементів.

Література

1. Василь Стефаник – художник слова. Івано-Франківськ: Плай, 1996. 272 с.
2. Зушман М. Поезія в прозі в жанрово-стильовій проекції малої прози Б. Лепкого та його сучасників // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: зб. наук. пр. Ужгород: Говерла, Вип. 15. 2011. С. 104–111.
3. Єрмак В. Творча історія поезій у прозі Василя Стефаника. Київ: Наук. думка, 2016. 149 с.
4. Казанова О. В. Новелістика В. Стефаника і родо-жанрові особливості української малої прози кінця ХІХ – початку ХХ століття: Автореферат дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2008. 20 с.
5. Кобилянська О. Ю. Слова зворушеного серця. Київ: Дніпро, 1982. 446 с.
6. Микуш С. Поезія в прозі Василя Стефаника. Поетика // Вісник Львівського університету: Сер. філологічна. Вип. 39 ч. 1. Львів, 2007. С. 207–215.
7. Орлицкий Ю. Б. Стих и проза в русской литературе. Москва: РГГУ, 2002. 685 с.
8. Павличко С. Теорія літератури. Київ, Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. 664 с.
9. Підпалый А. Особливості форми «вірша в прозі» в модерністичній українській поезії // Слово і час. 2003. № 11. С. 32–39.
10. Стефаник В. Вибрані твори. Харків: Веста: Вид-во «Ранок», 2003. 192 с.
11. Тодоров Ц. Поняття літератури та інші есе. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 162 с.
12. Хороб С. І. Поетика конфлікту у прозі Василя Стефаника: драматизація новели чи епізод драми? // Прикарпатський вісник НТШ. Слово. 2016. № 2 (34). С. 405–422.
13. Черненко О. Експресіонізм у творчості Василя Стефаника. Мюнхен: Сучасність, 1989. 277 с.
14. Яструбецька Г. Динаміка українського літературного експресіонізму: монографія. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2013. 380 с.

References

1. Vasyl Stefanyk – khudozhnyk slova [Vasyl Stefanyk – the artist of the word]. Ivano-Frankivsk, 1996, 272 p. (in Ukrainian).
2. Zushman M. Poeziia v prozi v zhanrovo-stylovii proektsii maloi prozy B. Lepkoho ta yoho suchasnykiv [Poetry in prose in the genre-style projection of small prose by B. Lepky and his contemporaries]. In: *Suchasni problem movoznavstva ta literaturoznavstva*, Uzhhorod, 2011, pp. 104–111 (in Ukrainian).

3. Iermak V. Tvorchia istoriia poezii u prozi Vasyliia Stefanyka [The creative history of poetry in Vasyl Stefanyk's prose]. Kiev, 2016, 149 p. (in Ukrainian).
4. Kazanova O. V. Novelistyka V. Stefanyka i rodo-zhanrovi osoblyvosti ukrainskoi maloi prozy kintsia XIX – pochatku XX stolittia [Novelistics of V. Stefanyk and the genre features of the Ukrainian small prose in the end of XIX – beginn in gof the XX century]. Extended abstract of PhD dissertation. Odesa, 2008, 20 p. (in Ukrainian).
5. Kobylanska O. Yu. Slova zvorushenoho sertsia [The words of the moved heart]. Kiev, 1982, 446 p. (in Ukrainian).
6. Mykush S. Poeziia v prozi Vasyliia Stefanyka. Poetyka [Poetry in prose by Vasyl Stefanyk. Poetics]. In: *Visnyk Lvivskoho universytetu*, 2007, issue 39, part 1, pp. 207–215 (in Ukrainian).
7. Orlytskyi Yu. B. Stikh i proza v russkoi literature [Poetry and prose in Russian literature]. Moscow, 2002, 685 p. (in Russian).
8. Pavlychko S. Teoriia literatury [Literary theory]. Kiev, 2002, 664 p. (in Ukrainian).
9. Pidpalyi A. Osoblyvosti formy “virsha v prozi” v modernistychnii ukrainskii poezii [Features of the form “poem in prose” in modernist Ukrainian poetry]. In: *Slovo i chas*, 2003, issue 11, pp. 32–39 (in Ukrainian).
10. Stefanyk V. Vybrani tvory [Selected works]. Kharkiv, 2003, 192 p. (in Ukrainian).
11. Todorov Ts. Poniattia literatury ta inshi ese [The notion of literature and other essays]. Kiev, 2006, 162 p. (in Ukrainian).
12. Khorob S. I. Poetyka konfliktu u prozi Vasyliia Stefanyka: dramatyizatsiia noveli chy epizatsiia dramy? [The poetics of conflict in Vasyl Stefanyk's prose: dramatization of a novel or the transformation of drama into an epic poem?]. In: *Prykarpatskyi visnyk NTSh. Slovo*. 2016, issue 2(34), pp. 405–422 (in Ukrainian).
13. Chernenko O. Ekspresionizm u tvorchosti Vasyliia Stefanyka [Expressionism in the work of Vasyl Stefanyk]. Munich, 1989, 277 p. (in Ukrainian).
14. Iastrubetska H. Dynamika ukrainskoho literaturnoho ekspresionizmu [The dynamics of Ukrainian literary expressionism]. Lutsk, 2013, 380 p. (in Ukrainian).

Viktorija Sokolova. Rhythm and Melody as a Manifestation of Expressionism (Poetry in Prose by Vasyl Stefanyk). The article provides a proof of the expressionistic character of V. Stefanyk's poetry through the analysis of rhythm and melody. The rhythmic-intonational organization, which causes the prevalence of the lyrical component, is defined as dominant in the correlation of lyrical and epic generic elements in the artistic structure of poetry in prose. The internal conflict and contrast, manifested at different levels of poetics, are considered the indicators of expressionistic author's guidance. The contrast of the rhythmic-intonational division is emphasized through the sporadic appearance of metrically organized fragments (analogous of the accentual-syllabic meter, elements of the accentual verse) against the background of the prose utterance. Refrains, anaphors, similar syntactic constructions, alliteration, assonances, and internal rhymes are considered means of rhythmization of speech.

As a sign of expressionism in V. Stefanyk's poetry in prose, we determine the condensation and power of the emotional expression found in a tense, dynamic,

disharmonious, perturbingly disturbing intonation created by the active use of rhetorical figures, a clear accentuated pause, and gradation of the structural elements.

Key words: expressionism, poetry in prose, rhythm, metric, intonation, contrast, gradation, V. Stefanyk.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2017 р.

УДК 821.161.2-3Тютюн.09

Ольга Турган

ORCID ID: 0000-0001-6504-8759

«...Відчуваю людину, як рана сіль»: експресіоністична поетика в творчості Гр. Тютюнника

У статті досліджуються поетикальні особливості експресіонізму в творчості Гр. Тютюнника, що стали виявленням його світовідчуття. Акцентовано увагу на домінуючих екзистенціалах, концептах болю, страху, самотності, крику, туги і протесту у новелах і повістях письменника, на експресіоністичній глибинності як творчості, так і особистості художника слова.

Ключові слова: поетика, експресіонізм, концепт, межова ситуація, екзистенціал.

*З любові й муки народжується
письменник – іншого шляху в нього нема.
Гр. Тютюнник*

М. Коцюбинська, визначаючи «смак правди» в творчості Гр. Тютюнника, свої відчуття її рецепції порівняла зі «сприйняттям-переживанням» іншого знакового феномену української новелістики – Василя Стефаника [див.: 6, с. 222].

У літературознавстві саме з творчістю В. Стефаника пов'язують утвердження напряму експресіонізму в вітчизняній літературі. На нашу думку, така паралель сприйняття цих митців не випадкова.

Питання поетики експресіонізму в новелістиці Гр. Тютюнника порушили автори статті «Художня проза Григорія Тютюнника: поетика експресіонізму» А. Клименко і О. Пуніна [3]. Проте ця проблема потребує подальшого дослідження й конкретизації.

Є багато визначень явища експресіонізму в літературі і мистецтві (Ю. Ковалів, Г. Меднікова, М. Моклиця, Г. Недошивін, О. Осьмак, М. Петренко, О. Черненко, Н. Шумило, Г. Яструбецька та ін.). Як наголошувала О. Черненко: «Для експресіоністів важливим було те,